

Lindkullarna

Slevringe 1:1, Åtvidaberg 3:1

Åtvids socken

Åtvidabergs kommun

Östergötlands län

Anders Olofsson

Tekniska och administrativa uppgifter

Fastighet	Slevringe 1:1, Åtvidaberg 3:1
Socken/stad	Åtvid
Kommun	Åtvidaberg
Län och landskap	Östergötland
Lämningsnummer	L2008:8309, L2008:8283, L2008:8310, L2008:2592
Digitala fastighetskartans blad	645 55 05
Koordinatsystem	SWEREF 99 TM
Höjdsystem	RH2000
Mätteknik	RTK-GPS
Typ av undersökning	Arkeologisk förstudie
ÖM dnr	0235/22
ÖM projektnr	002112
Beställare	Åtvidabergs kommun
Kostnadsansvarig	Åtvidabergs kommun
Projektledare	Anders Olofsson
Grafik	Anders Olofsson
Renritning	-
Grafisk form	Johan Levin

Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands museum.
Upphovsrätt: om inget annat anges gäller Creative Commons licens CC BY.
Villkor på <http://creativecommons.org/licenses/by/2.5/se>

Lindkullarna

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning och bakgrund.....	4
Syfte	4
Metod och dokumentation.....	4
Områdesbeskrivning.....	4
Kart- och arkivstudier.....	4
Fornlämningsbild samt tidigare genomförda arkeologiska insatser	11
Referenser	11

*Omslagsbild: Norra delen av förstudieområdet. Vy mot Örstorps bytomt, från SÖ.
Foto Anders Olofsson, ÖM.*

ÖSTERGÖTLANDS MUSEUM
ARKEOLOGI OCH BYGGNADSVÅRD

Box 232 • 581 02 Linköping • 013 - 23 03 00 • www.ostergotlandsmuseum.se

Sammanfattning

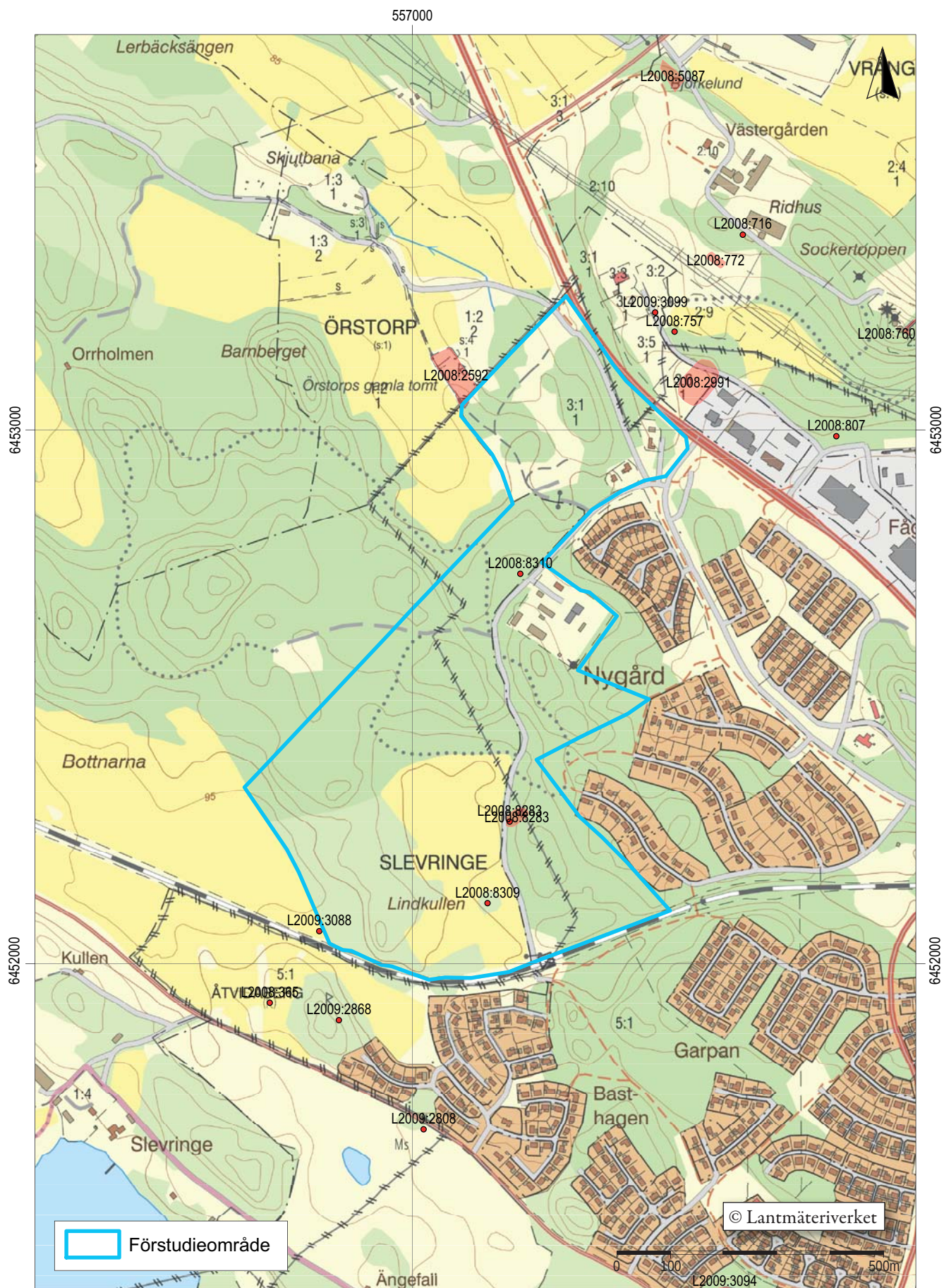
Östergötlands museum utförde under hösten 2022 och våren 2023 en arkeologisk förstudie som berör Slevringe 1:1 och Åtvidaberg 3:1 i Åtvids socken, Åtvidabergs kommun, Östergötlands län. Förstudien föräns av att Åtvidabergs kommun arbetar med att ta fram en detaljplan över området Lindkullarna. Uppdragsgivare är Åtvidabergs kommun.

Inom området finns sedan tidigare tre registreringar i Kulturmiljöregistret. Det rör sig om en uppgift om ett torp som finns utmärkt på ungefär denna plats på en lantmäteriakt från 1815 (L2008:8309), en befintlig torplämning med husgrunder och jordkällare (L2008:8283) samt en kolningsanläggning i form av en kolbotten (L2008:8310).

Inom ytan för förstudien finns terränglägen där förhistoriska boplatslämningar skulle kunna påträffas såväl som torplämningar belagda från 1800-talet. Även den del av förstudieområdet som gränsar till markeringen i Kulturmiljöregistret för Örstorps gamla tomt (L2008:2592) är intressant ur kulturhistorisk synvinkel, då exempelvis äldre bebyggelselämningar skulle kunna påträffas här.

Anders Olofsson
antikvarie

Figur 2. Utdrag ur digitala Fastighetskartan med förstudieområdet markerat. Skala 1:10 000.

Inledning och bakgrund

Östergötlands museum utförde under hösten 2022 och våren 2023 en arkeologisk förstudie som berör Slevringe 1:1 och Åtvidaberg 3:1 i Åtvids socken, Åtvidabergs kommun, Östergötlands län.

Förstudien föranleds av att Åtvidabergs kommun arbetar med att ta fram en detaljplan över området Lindkullarna. Uppdragsgivare är Åtvidabergs kommun. Området har i Åtvidabergs kommuns detaljplanarbete indelats i tre delar benämnda, från söder till norr: Etapp 1, 2 och 3, vilka refereras till nedan.

Projektledare för förstudien har varit Anders Olofsson, som även författat rapporten.

Syfte

Syftet med förstudien är att, med hjälp av befintligt kunskapsmaterial, klargöra de arkeologiska och kulturhistoriska förutsättningarna för planarbetet. Förstudien ska på så sätt kunna tjäna som underlag i kommunens fortsatta planeringsprocess.

Det befintliga kunskapsmaterialet utgörs bl a av redan kända forn- och kulturlämningars omfattning och karaktär samt omfattningen och utbredningen av eventuella sedan tidigare gjorda arkeologiska insatser i området. Även kart- och arkivmaterial utgör viktiga kunskapsmaterial för att kunna sätta in det aktuella området i en historisk kontext.

Förstudiens resultat skall kunna utgöra underlagsmaterial i den fortsatta planeringsprocessen samt kunna användas av Länsstyrelsen vid framtida bedömningar i ärendet.

Metod och dokumentation

Den arkeologiska förstudien innehåller följande moment:

- Kart- och arkivstudier
- Översiktlig besiktning av området i fält
- Analys och sammanställning av resultaten i rapportform

Följande material har använts vid arbetet med den arkeologiska förstudien:

- KMR – Riksantikvarieämbetets kulturmiljöregister
- Lantmäteriets digitala arkiv
- SDHK – Riksarkivet. Svenskt Diplomatariums huvudkartotek.

- SGU – Sveriges Geologiska Undersökningar (jordarts- och bergartskartor samt strandförskjutningsmodell)
- ISOF – Digitala ortnamnsregistret
- Östergötlands museums topografiska arkiv och bibliotek
- Östergötlands museums arkeologiska rapportbibliotek

Områdesbeskrivning

Det aktuella området är ca 50 ha stort. Större delen av ytan utgörs av skogsmark, men i den centrala, södra delen finns ett större parti åkermark. Inom den östra delen finns ett mindre industriområde. Längst i norr utgörs ytan av äldre tomtmark (intill Örstorps gamla by-/gårdstomt L2008:2592) med vidhängande åker-/ängsytor. Den östra delen av detta område har använts som deponi för dumpmassor. Terrängen är relativt kuperad, dock med flackare partier i söder och till viss del i nordligaste delen av ytan. Genom ytan löper en väg, Dalgatan, i nord-sydlig riktning.

Höjden över havet är ca 95–125 m. Enligt SGU:s beräkningar höjde sig den berörda ytan upp ur havet för ca 12 300–11 700 år sedan (SGU:s strandförskjutningsmodell). Jordmånen är högst varierad inom området. De södra och mellersta delarna (Etapp 1 och 2) innehåller isälvsediment, sandig morän, glacial lera samt berg i dagen. Inom den norra delen, Etapp 3, förekommer kärrtorv, isälvsediment, fyllnadsmassor, glacial lera samt urberg (SGU:s jordartskarta). Bergarten inom större delen av området är granit, men i den norra delen (ungefär Etapp 3) utgörs den av basalt-andesit (SGU:s bergartskarta).

Kart- och arkivstudier

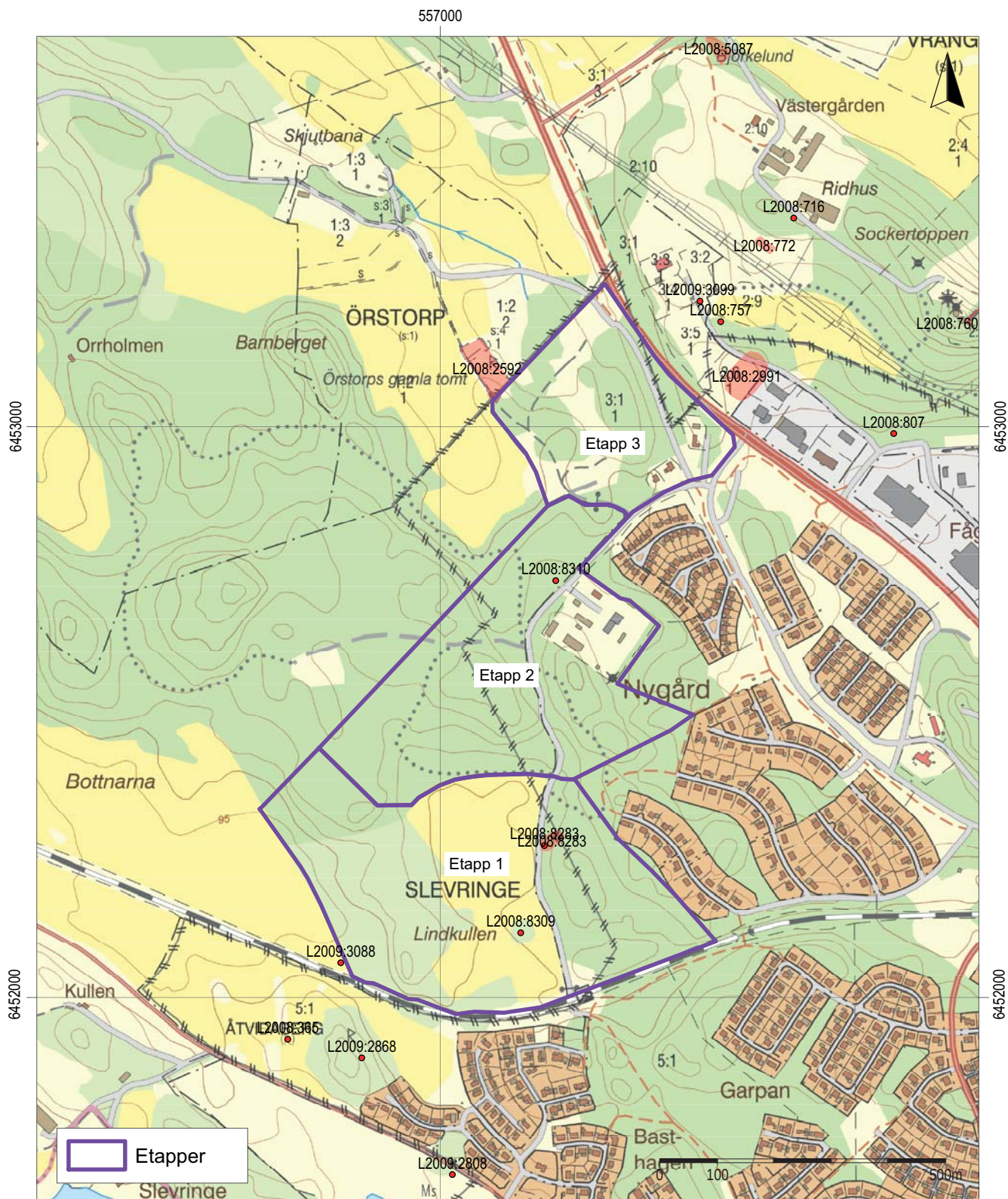
Den södra och västra delen av förstudieområdet (västra delarna av Etapp 1 och 2) ligger inom Slevringe gårds ägor. Äldsta kända omnämnandet av Slevringe skall, enligt uppgift i ISOF (arkivkort 3662906), vara i ett medeltida brev daterat 10 januari 1347 där ”in Slifringe” nämns (Se även SDHK nr 5378). Slevringe förekommer även i en handling från 1383 (SDHK nr 12423): ”Slefinge j Atwedha sokn”.

I Anton Ridderstads ”Historiskt, geografiskt och statistiskt lexikon öfver Östergötland” (utgiven 1875–1880) beskrivs Slevringe som ett skattesäteri vid Glan i Åtvids socken som i äldre tider sägs ha varit kungsgård, men som skall ha donerats till översten friherre Hugo Hamilton år 1645. Vidare redogörs för gårdens

ägarförhållanden under 1600- och 1700-talen. År 1784 såldes Slevringe till landshövdingen friherre Johan Adelsvård som lade det under det av honom stiftade baroniet Adelsvård (Ridderstad 1875–1880:199). Den norra och östra delen av förstudieområdet (östra delarna av Etapp 1 och 2 samt Etapp 3) ligger inom fastigheten Åtvidaberg 3:1. I den nordöstligaste delen

av området låg tidigare torpet Nygård. Enligt uppteckning i ISOF (arkivkort 3662518) rörde det sig om ett knekttorp under Långbrots ägor.

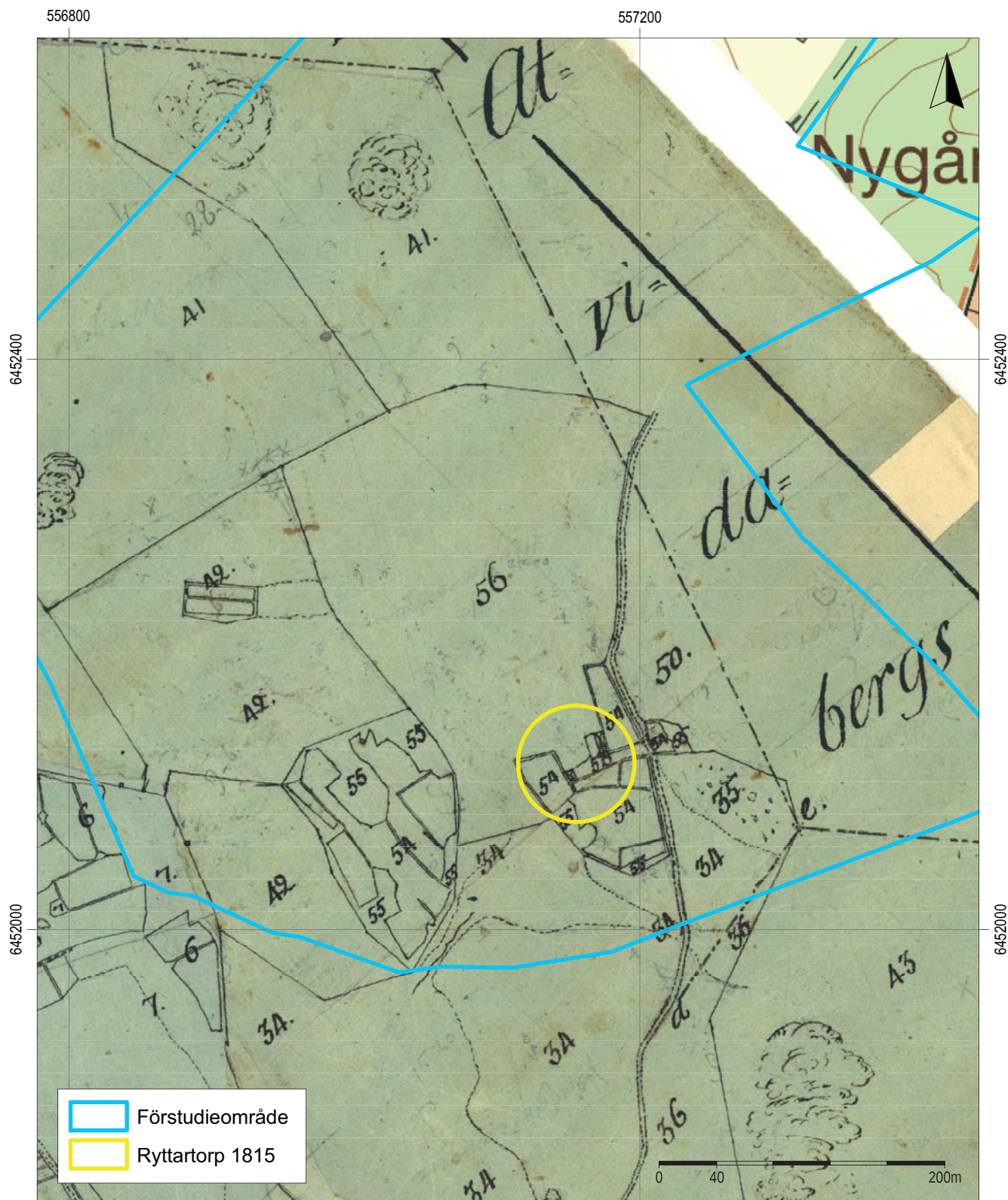
Den nordvästligaste delen av förstudieområdet berörs av Örstorps bys ägor. Örstorps gamla by-/gårdstomt är registrerad i Kulturmiljöregistret som fornlämning, L2008:2592. Området för förstudien tangerar

Figur 3. Utsnitt ur digitala Fastighetskartan. Förstudieområdets indelning i Etapp 1–3, från söder till norr. Skala 1:10 000.

markeringen för bytomten i KMR, men rektifiering av äldre kartmaterial (t ex 05-åtv-87, Laga skifte 1852, se nedan) ger vid handen att bebyggelsen sträcker sig även in i förstudieområdet. Enligt en uppgift i ISOF (arkivkort 3663720) finns en tidig uppgift om byn/gården i en handling från 1320. Platsen benämns här "Orranstirp".

Ett antal historiska kartor har studerats för att lokalisera bebyggelse och andra lämningar. Kartorna kan också ge oss intressant information angående markanvändningen inom området under historisk tid. Den äldsta tillgängliga kartan över området är en arealavmätning från 1815 (LM 05-åtv-63). Den täcker Etapp 1 samt

Figur 4. Den södra delen av det aktuella förstudieområdet (blått) i förhållande till rektifierad arealavmätning 1815 (LM akt 05-åtv-63). Skala 1:4 000.

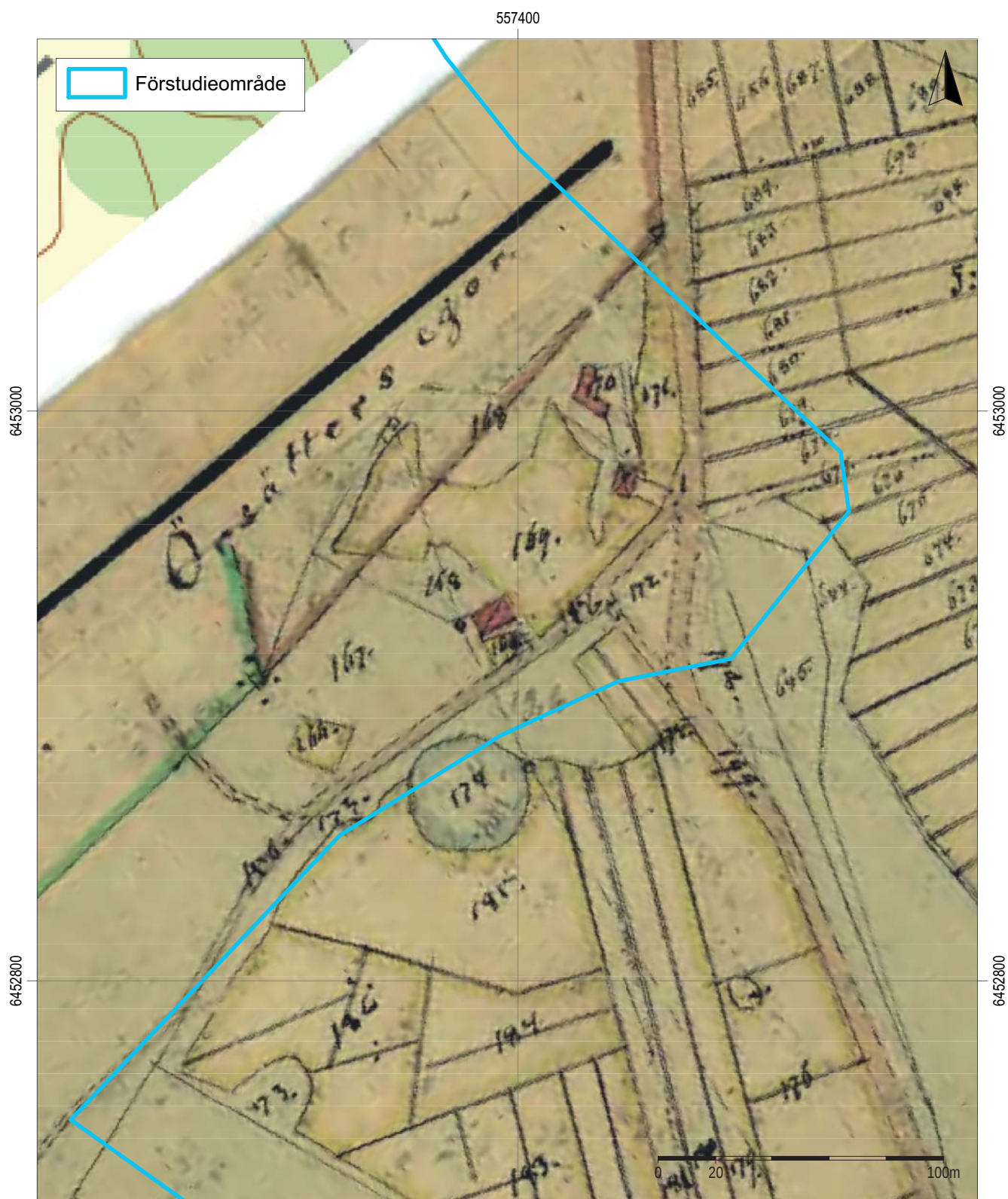
delar av Etapp 2. Här syns bl a det ovan omtalade ryt-tartorpet i den centrala södra delen av Etapp 1 samt små åkertäppor och större områden med hagmark, "Dalgathagarne" (nr 42) i den västra delen. Den i dag centrala större åkerytan inom Etapp 1 går här under namnet "Ryttarängen" (Nr 56) och klassificeras här som "mästadels sank kärrvall".

En Laga skiftes-karta från 1852 över Örstorp täcker den västra delen av Etapp 3. Här syns bl a byns/går-dens tomt med byggnader och omgivande inägor. Av rektifieringen framgår att enstaka byggnader sannolikt ligger inom ytan för förstudien.

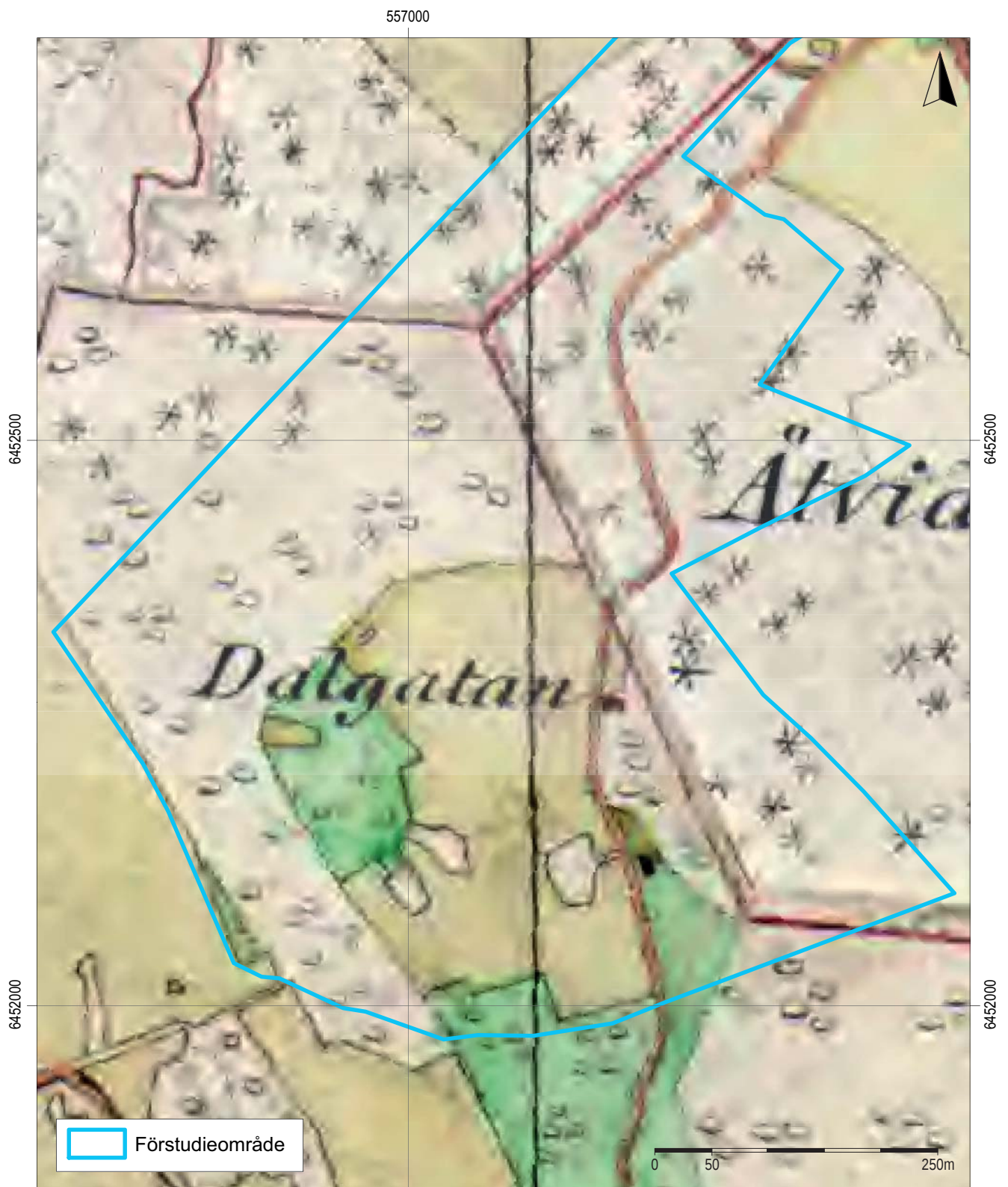
Figur 5. Den norra delen av det aktuella förstudieområdet (blått) i förhållande till rektifierad Laga skiftes-karta över Örstorp år 1852 (LM akt 05-åtv-87). Skala 1:2 000.

En arealavmätning av Långbrootts, Åtvidabergs och Fagerbjörkes ägor från 1858 (LM 05-åtv-99) täcker den östra delen av Etapp 3. Här ser vi läget för torpet Nygård (se ovan). På platsen finns bostadshus än i dag.

Figur 6. Den nordöstra delen av det aktuella förstudieområdet (blått) i förhållande till rektifierad arealavmätning av Långbrott, Åtvidaberg och Fagerbjörke år 1858 (LM akt 05-åtv-99). Byggnaderna i kartans mitt tillhör torpet Nygård. Skala 1:2 000.

På Häradsekonomska kartan från 1868–77 (RAK J112-45-15) ser vi torpet Dalgatan på den plats där husgrunder och jordkällare syns än idag (L2008:8283), se nedan.

Figur 7. Häradsekonomska kartan 1868-77 (RAK J112-45-15). Här syns torpet Dalgatan i östra delen av förstudieområdet. Skala 1:5 000.

Figur 8. Södra delen av förstudieområdet. Åkerholmen med torplämning L2008:8309 i bildens mitt, från SÖ. Foto Anders Olofsson, ÖM.

Figur 9. Norra delen av förstudieområdet. Vy mot Örstorps bytomt, från SÖ. Foto Anders Olofsson, ÖM.

Fornlämningsbild samt tidigare genomförda arkeologiska insatser

Inom området finns sedan tidigare tre registreringar i Kulturmiljöregistret. Inom den södra delen av ytan (Etapp 1) finns en uppgift om ett torp på en arealavmätning (LM 05-åtv-63) från 1815 (L2008:8309, ingen antikvarisk bedömning). Lite längre norrut, längs Dalgatan, finns en befintlig torplämning med husgrunder och jordkällare (L2008:8283, övrig kulturhistorisk lämning). Enligt Kulturmiljöregistret (som refererar till husförhörlängd) skall den förstnämnda (L2008:8309) troligen ha varit identiskt med ett rymttorp med namnet Dalgatan. Troligen har det senare (L2008:8283) så småningom övertagit detta namn. Platsen anges fortfarande som Dalgatan på fastighetskartan.

Inom den mellersta delen av ytan (Etapp 2) finns en kolningsanläggning i form av en kolbotten (L2008:8310, övrig kulturhistorisk lämning).

En fjärde lämning, som endast tangerar (och marginellt går in i) förstudieområdet – Örstorps gamla tomt (L2008:2592, fornlämning) – har berörts ovan i samband med kart- och arkivstudierna.

I det absoluta närområdet finns ett lösfynd av stridsyxa av bergart (L2009:3088). Markeringen för denna i Kulturmiljöregistret ligger endast ca 10 m väster om aktuellt förstudieområde (Etapp 1).

Ca 13 m nordöst om aktuellt förstudieområde (Etapp 3) finns en torplämning i form av en husgrund (L2008:757, torpet Hagstugan enligt Häradsekonomiska kartan, RAK J112-45-15).

Ca 30 m nordöst om Hagstugan ligger en osäker stensättning (L2009:3099).

Såvitt känt har inga arkeologiska insatser genomförts inom den aktuella ytan. Inte heller i närområdet har särskilt många sådana utförts. En sådan är dock den arkeologiska utredning, etapp 1 som gjordes inför ombyggnaden av riksväg 35 mellan Linköping och Åtvidaberg år 2010–2011. Vad gäller sträckningen vid Åtvidaberg så registrerades bl a en uppgift om hustomt till Fagerbjörke, ca 50 m nordöst om förstudieområdet (Svarvar & Persson 2011:28).

En annan är en förundersökning som genomfördes år 2007 av boplatsen L2008:365 i samband med ombyggnad av det befintliga elnätet mellan Åtvidaberg och Hovetorp. Lokalen är belägen ca 160 m sydväst om förstudieområdet. I schakten påträffades skärvsten och kol men inga lämningar (Lindberg 2007).

Referenser

Lindberg, R. 2007. *Basthagen*. RAÄ 304. Åtvidaberg 5:1, Åtvids socken, Åtvidabergs kommun, Östergötlands län. Östergötlands länsmuseum, Rapport 2007:116.

Ridderstad, A. 1875–1880. *Historiskt, geografiskt och statistiskt lexikon öfver Östergötland. Senare delen, M–Ö*. Linköping.

Svarvar, K. & Persson, A. 2011. *RV 35. Linköping – Åtvidaberg. Delarna Linköping – Fillinge och Fillinge – Åtvidaberg*. Linköpings stad samt Landeryds, Vårdsbergs, Bankekinds, Grebo och Åtvids socknar. Linköpings och Åtvidabergs kommuner, Östergötlands län. Arkeologisk utredning, Etapp 1. Östergötlands museum. Rapport 2011:45.

Övriga källor

ISOE, Ortnamnsregistret. <https://ortnamnsregistret.isof.se/place-names>.

Kulturmiljöregistret. <https://app.raa.se/open/fornsok/>.

Riksarkivet. Svenskt Diplomatariums huvudkartotek (SDHK). <https://sok.riksarkivet.se/SDHK>.

Sveriges Geologiska Undersökningar (SGU). Berggrunds-karta 1:50 000–1:250 000.

Sveriges Geologiska Undersökningar (SGU). Jordartskarta 1:25 000–1:100 000.

Sveriges Geologiska Undersökningar (SGU). Strandförskjutningsmodell.

Kartor

Lantmäterimyndigheternas arkiv (LM), Rikets allmänna kartverks arkiv (RAK).

LM akt 05-åtv-63. Arealavmätning år 1815.

LM akt 05-åtv-87. Örstorp. Laga skifte år 1852.

LM akt 05-åtv-99 Långbrott, Åtvidaberg och Fagerbjörke. Arealavmätning år 1858.

RAK akt J112-45-15. Häradsekonomiska kartan år 1868–77. Bladnamn: Åtvid.

Östergötlands museum utförde under hösten 2022 och våren 2023 en arkeologisk förstudie som berör Slevringe 1:1 och Åtvidaberg 3:1 i Åtvids socken, Åtvidabergs kommun, Östergötlands län. Förstudien föränleds av att Åtvidabergs kommun arbetar med att ta fram en detaljplan över området Lindkullarna.

Inom området finns sedan tidigare tre registreringar i Kulturmiljöregistret. Det rör sig om en uppgift om ett torp som finns utmärkt på ungefär denna plats på en lantmäteriakt från 1815 (L2008:8309), en befintlig torplämning med husgrunder och jordkällare (L2008:8283) samt en kolningsanläggning i form av en kolbotten (L2008:8310).

Inom ytan för förstudien finns terränglägen där förhistoriska boplatslämningar skulle kunna påträffas såväl som torplämningar belagda från 1800-talet. Även den del av förstudieområdet som gränsar till markeringen i Kulturmiljöregistret för Örstorps gamla tomt (L2008:2592) är intressant ur kulturhistorisk synvinkel, då exempelvis äldre bebyggelselämningar skulle kunna påträffas här.

ISSN 1403-9273

Rapport 2023:36